

POLITICS AND GOVERNMENT IN TURKEY

By C H. DODD

Manchester University Press, 1969,335 s.

Prof. C.H. DODD, O.D.T.Ü. İdarî İlimler Fakültesinde 1960-63 yılları arasında üç yıl süreyle öğretim üyesi olarak bulunmuştur. Daba o yıllarda ilk hazırlıklarına girişilen bu kitap uzun bir çalışmanın ürünüdür. Bu ilk hazırlıklar, daha çok, Türk idare sistemi ile ilgili, bilinen, temel kaynakları toplamaktı. Daha sonra bu çalışmalar 1962 ve 1964 yıllarında ayrı ayrı yönetilen iki araştırma ile sonuçlandı. Bu araştırmaların ilki, o devrenin parti liderleri ve siyaset adamları, merkezî idare teşkilâtı kadrolarında çalışan 400'e yakın çeşitli orta kademe devlet memurları ile yapılan mülâkat ve anketlerdi. 1964'de başlayan ve aşağı yukarı aynı türde olan ikinci araştırma ise 140 kadar yüksek kademe devlet memurunu kapsıyordu.

Prof. Dodd, kitabının dört bölümünde dört ana konuyu işlemektedir: Osmanlı yönetimi ve tek partili devirden Mayıs 1960'a varan siyasal gelişmeler ve 1960 darbesini hazırlayan olaylar; 1961-65 devresinin siyasal gelişmeleri; bu devreyi kapsayan siyasal sistem; ve son olarak, idare örgütü ve bu örgütteki değişimler.

Uzun süren bu çalışma ve araştırmaların yazara birçok şey kazandırdığı beklenir. Özellikle, (i) Türk idare örgütünde yer alan ve karar alma durumunda olan yönetici gurubun toplumsal ve kültürel yapısı, meslekî ilke ve özellikleri; (ii) çok partili devre girildikten sonra siyasal iktidarın gerek fikir ve gerekse yapı yönünden geçirdiği değişiklik; ve son olarak, *fiii*) 1960 sonrası Türkiye'sinin toplumsal ve ekonomik sorunları ile sıkı sıkıya ilgili olarak gelişen fikir hayatı yönlerinden, hiç olmazsa yazardan belirli bir görüş ve çözümleme beklenirdi. Bu temel sayılabilecek noktalarda yazar, bu alanda çalışan birçok yazarın durumunda kalmış ve sadece yüzeyde kalan "ilginç bilgiler" vermekten öteye geçememiştir. Bunun başlıca nedeni, Türkiye'deki gelişmelerin genel bir kuramsal çerçeveye oturtulmadan bölük-pörçük bazı görüşlere göre değerlendirilmesi ya da farklı dönemlerin çeşitli görüş açılarına göre incelenmesidir, örneğin, Atatürk ve devrimleri, birçok yabancı eser ve

araştırmalarda görüldüğü gibi klâsik ölçüler içerisinde değerlendirilmiş ve bildiğimiz pragmatik reformların modernleşme sürecindeki Türkiye için en gerekli ve rasyonel işlemler olduğu kanısı belirtilmiştir. Burada Türk Devriminin nedenlerini ve niteliklerini açıklayan bir çözümlene ileri sürülmemiştir. Ancak bu konuda Prof. Dodd ilginç bir nokta üzerinde durmakta ve Atatürk'ün belki de gereksiz olarak dine karşı çıktığını söylemektedir. Yazar, 1950'lerdeki "reaksiyoner" gelişmelerin nedenlerini, DP ve AP İktidarlarının varlığını; Atatürk ve CHP'nin dine karşı gösterdikleri bu kesin ve sert tutuma ve yürütülen yoğun laik propagandaya bağlamanın mümkün olabileceğini söylemektedir. Bu şüphesiz doğru bir yargıdır. Ancak bir bütün içinde açıklanması gereken bir gerçeğin sadece bir parçasıdır. Gene bu noktada Prof. C.H. Dodd'un bir görüş (ya da bir inancına) katılmamak mümkün değildir, o da Türkiye'de hiç bir iktidarın dinci olamayacağıdır. (Farklı çözümlenmelerden hareket edilmiş olsa bile).

Yazar, Türk devlet idaresi ve siyasal hayatının tarihsel evrimini ele alırken belirli bir kuramsal görüş açısından hareket etmediği için; son yirmi yılın toplumsal olayları, tabandaki çalkantılar ve bunların Türk devlet, siyaset ve fikir hayatı üzerindeki etkileri konusunda da fazla derine inememiştir. Örneğin, bir baskı gurubu olarak Türk-İş'in ve işçi sendikalarının Türk siyasal hayatı içerisindeki yeri tartışılırken durumlarının çok nazik olduğu söylenmekte, siyasal tutum olarak en fazla ortanın solunu benimseyebilecekleri fikri ileri sürülmektedir. İşçi sendikaları ve Türk-İş'in yasal olarak siyasetle uğraşamayacaklarına değinen yazar, bu kuruluşların amaçlarını gerçekleştirebilmek için siyasî tercihler yapmak ve siyasî kararlar almak durumunda olduklarını da söylemekte ve gerektiğinde siyaset yaptıklarını kabul etmektedir. Ancak bu siyasetin niteliğine pek dokunmamaktadır. Gerçekten de Türk - İş siyasetin içindedir ve genel çizgileri ile hükümete yakın bir siyasetin içindedir. En büyük işçi kuruluşu olarak Türk-İş'in içinde bulunduğu siyasal mücadele, aslında, AP - CHP dengeleşmesinden başka birşey değildir. Ve Türk-İş'in, temsil ettiği sınıfın gerçek politikası ile uzaktan yakından hiçbir ilişkisi yoktur. Bu bakımdan yazarın DİSK gerçeği ile de ilgilenmesi gerekirdi.

Burada, yeri gelmişken, kitaptaki önemli birkaç eksikliği belirtmek gerekir. Bu da gene "Baskı Gurupları" Bölümünde Odalar Birliği ile öğretmen kuruluşlarının (örneğin, TÖS gibi) ele alınmaması olmasıdır.

Bilindiği gibi, özellikle, Odalar Birliği (uzun adıyla, Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Ticaret Borsaları Birliği) Türkiye'de tüccarı ve sanayiciyi temsil eden bir kuruluştur. Önemli yetkileri vardır. Özellikle, tüccara döviz tahsis etme gibi çok önemli yetkisi dolayısıyla, tüccarlaşan AP iktidarı içerisinde belki de iktidarın yapısını etkileyecek çatışmalara yol açmıştır. Hiç şüphesiz Odalar Birliği ile hükümetler arasında çok yakın, organik ilişkiler vardır. Kitapta sistematik bir çerçeveye bulunsaydı bu çeşit atlamalar da olmazdı.

Batılı kaynakların, herhale büyük ölçüde yanıldıkları iki önemli konu da şudur: Yüzeydeki partilere, parlamentolar a, seçimlere bakıp Türkiye'de demokrasinin, demokratik hayatın kökleşmiş ve olgunlaşmış olduğuna inanmaları; diğeri de Ordu'nun geleneksel bir tutum ve tutarlılıkla kendini siyasetten uzak tutması görüşüdür. Prof. Dodd, buna örnek olarak, siyasete girmek istemeyen subayların bir zaferi olarak nitelendirdiği 1961-65 devresini göstermektedir: askerî yönetim, yeni bir anayasa ile siyasal iktidarı sivil yönetime bırakarak demokratik hayatın yeniden kurulmasında başrolü oynamıştır. Oysa bunu kesin olarak söyleyebilmek güçtür. Böyle bir yargıya varabilmek için, heyşeyden önce, CHP (ve İnönü) ile Ordu ilişkilerini ya da daha geniş sınıfsal çözümlemelerde, geleneksel yönetici elit, bürokrasi, ile gelişen ticaret ve sanayi sınıfı ilişkilerini gözden geçirmek gerekir. Daha sonra da Ordu'nun sosyo-ekonomik yapısına ve ele geçirdikleri iktidarı sürdürmek için fikir ve uygulama yönünden gerekli tarihsel hazırlığa sahip olup olmadıklarına bakmak gerekir. Bununla birlikte, Prof. Dodd, 1965-70 dönemi için daha "ihtiyatlı" davranarak klasik yanılığa düşmekten kaçınmış görünmektedir.

Gerek 21 Şubat olayları gerekse 21-22 Mayıs darbe girişimleri ve günümüzde Ordu nun rolü konularında, haklı olarak, askerlerin sanıldığı kadar siyasetten uzak olmadığı görüşünü kuvvetlendirmektedir. Türkiye'de "Ordu" olayını toplumsal sınıf ve tabakaların gelişmesi ile birlikte ve buna bağlı olarak incelemek, şüphesiz, bu çeşit yüzeyde yargı ve çözümlemelerin niteliğini değiştirebilirdi.

Eklenebilecek bir başka önemli ve daha teknik bir nokta da, Prof. Dodd'un Türk merkezî idarî ve taşra örgütünün genel yapısı konusundaki sağlam bilgisidir. Ancak yazar, Genel idarenin merkezî ve taşra örgütünün sorunları konusuna yeteri kadar değinmiş görünmemektedir. Özellikle, plânlı kalkınma dönemine girildikten sonra, devlet

hizmetlerinin daha iyi organizasyonu için gerekli örgütsel ve yapısal değişikliklerin neler olabileceği; Türk idare örgütünün beşerî ve teknik olanakları ile ağdaş bir atılımı gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği konularında, belki de haklı olarak, fazla derine inememiştir. Ancak şurası bir gerçektir ki, Türk idare rgt ve sorunları konusunda hazırlıklı öğrencilerin ve okuyucuların, bu konuda yeni açıklıklar kazanacağı söylenebilir.

Genel bir kuramsal yapıdan ve değerlendirmeden yoksun olmakla birlikte, Prof. Dodd'un kitabı, Türk okuyucusu için sadece bu yönleri ile değil, özellikle geniş belgesel kaynaklara yer vermesi yönünden de ilginç bir araştırmadır.

Bu çeşit çalışmaların önemi de, doğrusu, belgesel kaynaklarının zenginliğinde görülmektedir. Anlaşılan, Türkiye zerine inceleme yapanlardan kuramsal yöne eğilenlerin daha çok belgeye dayanması, belgesel yönden zengin çalışmaların da sağlam bir kuramsal çerçeveye oturtulması gerekli bir dönem geçirmektedir.

CEM ÇAKMAK

Orta Doğu Teknik niversitesi